

MARGARET
ATWOOD

OUL LUI BARBĂ-ALBASTRĂ
și alte povestiri

Traducere din limba engleză și note de
IOANA VĂCĂRESCU

CORINT
FICTION

CUPRINS

MOMENTE IMPORTANTE DIN VIAȚA MAMEI MELE...	7
URAGANUL HAZEL	29
LOULOU SAU VIAȚA CASNICĂ A LIMBAJULUI	62
UGLYPUSS	84
DOUĂ POVESTIRI DESPRE EMMA	121
OUL LUI BARBĂ-ALBASTRĂ	143
CÂNTECUL DE PRIMĂVARĂ AL BROAȘTELOR	183
IBISUL ROȘU	200
GRĂDINA DE SARE	225
ÎN CĂUTAREA ORHIDEEI-BIJUTERIE	257
RĂSĂRITUL	271
CASA DE LUT	296

MOMENTE IMPORTANTE DIN VIAȚA MAMEI MELE

Când era mică de tot, mama a primit de la cineva, de Paște, un coș plin cu pui de găină. Au murit toți.

— N-am știut că nu-i bine să-i iei în brațe, zice mama. Bieții micuți! I-am înșirat pe o scândură, unul după altul, cu piciorușele țepene ca niște bețe, și am plâns. I-am iubit până le-am luat piuitul.

E posibil ca mama să vrea să ne demonstreze prin povestea asta cât de prostuță era, dar și cât de sentimentală. Ar trebui să tragem concluzia că acum n-ar mai face așa ceva.

E posibil să fie o reflecție asupra naturii iubirii, deși, cunoscând-o pe mama, asta-i puțin probabil.

Tatăl mamei a fost doctor de țară. Pe vremea când nu existau mașini, se deplasa pe la pacienți cu o trăsurică trasă de cai, iar pe vremea când nu existau pluguri pentru dezăpezire, se deplasa cu o sanie trasă de cai, prin viscole și ploii torențiale și în toiul nopții, ca să ajungă la casele luminate de lămpi cu ulei, în care fierbea apa pe soba cu lemne și cearșafurile din flanel se încălzeau pe raftul de vase, ca să aducă pe lume bebeluși ce aveau să-i poarte numele, în semn de mulțumire. Avea cabinetul acasă, iar când era mică,

mama vedea cum soseau oamenii la ușa cabinetului, la care se ajungea de pe veranda din față, cu mâinile încleștate pe câte o parte a corpului – degete de la mâini, de la picioare, urechi, nasuri – pe care și-o tăiaseră în vreun accident; își strângeau și-și apăsau bucățile astea retezate pe ciaturile de carne vie ca și cum ar fi putut fi lipite la loc, ca aluatul, în speranța de cele mai multe ori deșartă că bunicul meu le-ar putea coase la loc, c-ar putea vindeca rănila lăsate în urmă de topoare, fierăstraie, cuțite și soartă.

Mama și sora ei mai mică își făceau veacul prin fața ușii închise a cabinetului până le izgonea cineva. De dincolo de ușă răzbăteau gemete, țipete înăbușite, strigăte după ajutor. Pentru mama, spitalele n-au fost niciodată niște locuri încântătoare, iar boala nu-ți dă nici răgaz să-ți tragi sufletul, nici vacanțe.

— Să nu vă-imbolnăviți niciodată, zice mama.

Și vorbește serios. Ea se îmbolnăvește extrem de rar. Odată însă aproape c-a murit. Când i-a perforat apendicele. A trebuit s-o opereze bunică-meu. Mai târziu a zis că n-ar fi trebuit s-o opereze el, îi tremuraseră prea tare mâinile. Acesta a fost unul dintre rarele momente în care și-a recunoscut slăbiciunea, din câte povestește mama. De cele mai multe ori, îl descrie ca fiind sever și stăpân pe orice situație.

— Dar îl respectam toți, zice mama. Era respectat de toată lumea.

(Ăsta e un cuvânt care și-a mai pierdut un pic din greutate din tinerețea mamei încoace. Pe vremuri, atârna mai greu decât „iubire”.)

Altcineva mi-a spus povestea crescătoriei de bizami a bunicului meu – că el și unul dintre unchii mamei au împrejmuit cu un gard mlaștina din spatele casei și au investit

În bizami toate economiile unei mătuși nemăritate de-ale mamei. Ideea era ca bizamii să se înmulțească și, în cele din urmă, să fie transformați în haine de blană, dar un vecin care avea livadă de meri și-a spălat în râu echipamentul cu care dădea cu pesticide, și bizamii au murit otrăviți, au dat colțu' toți. Asta se întâmpla în timpul Marii Crize și a fost o pierdere grea.

Când erau copile – în ziua de azi, asta poate însemna aproape orice vârstă, dar eu cred că erau cam de șapte sau opt ani –, mama și sora ei aveau o căsuță în copac, unde luau ceaiul cu păpușile și alte cele. Într-o zi, au găsit o cutie plină cu sticlute adorabile lângă dispensarul lui bunică-meu. Sticlutele fuseseră aruncate, iar mama (care a urât întotdeauna risipa) și le-a însușit, ca să le folosească în căsuța păpușilor. Erau pline cu un lichid gălbui, pe care nu l-au aruncat, fiindcă arăta drăguț. S-a dovedit că erau probe de urină.

— Am mâncat o papară zdravănă pe chestia asta, zice mama. Dar de unde era să știm noi?

Familia mamei locuia într-o casă mare, albă, aflată lângă o livadă de meri, în Noua Scoție. Avea hambar și șopron pentru trăsură; în bucătărie era o cămară. Mama ține minte vremurile de dinainte să existe brutării, când făina se vindea la butoiaș și toată lumea își făcea pâinea acasă. Ține minte prima transmisiune radio pe care a ascultat-o: un cântecel, reclamă la șosete.

Casa aceasta avea multe camere. Deși am fost și eu acolo, deși am văzut-o cu ochii mei, tot nu știu exact câte camere erau. Unele părți din casă erau închise sau așa mi se părea mie; erau tot felul de scări ascunse. Coridoare care duceau pe cine știe unde. Locuiau acolo cinci copii, doi părinți, un

argat și o slujnică ale căror chipuri se tot schimbau. Casa era împărțită ierarhic, bunică-meu stătea sus, la etaj, însă viața ei secretă – viața aluaturilor de plăcintă, a cearșafurilor curate, a cutiilor cu cârpe din debara, a pâinilor din cuptor – le aparținea femeilor. Casa și toate obiectele din ea pârbâiau sub încărcătura de electricitate statică; erau străbătute de contracurenți, aerul era greu, plin de lucruri știute, dar nerostite. Ca un buștean găunos, ca o tobă, ca o biserică, amplifică totul, așa încât reverberațiile conversațiilor purtate în șoaptă acum șaiszeci de ani mai pot fi auzite și azi.

În casa asta trebuia să stai la masă până terminai tot ce aveai în farfurie.

— Mama ne spunea mereu: „Ia gândiți-vă la armenii care mor de foame”, zice mama mea.

Nu pricepeam deloc cu ce-i ajuta pe armeni că mâncam eu pâinea cu tot cu coajă.

În casa asta am văzut pentru prima oară tulpini de ovăz puse în glastră, fiecare spic fiind învelit în prețiosul staniol păstrat de la o cutie de bomboane. Mi s-a părut cel mai frumos lucru din lume și am început să adun și eu staniol. Dar nu am apucat să învelesc spice de ovăz cu el și, oricum, nici nu știam cum s-o fac. La fel ca atâtea forme de artă ale civilizațiilor dispărute, și tehnica aceasta s-a pierdut, fiind imposibil s-o reproducem.

— De Crăciun primeam portocale, zice mama. Veneau tocmai din Florida; erau tare scumpe. Țsta era răsfățul cel mai mare: să găsești o portocală în ciorapul pentru cadouri. E nostim, și acum țin minte cât de gustoase erau.

Pe la șaisprezece ani, mama avea părul atât de lung, că se putea așeza pe el. Se purta deja tunsoarea bob la femei; era

la începutul anilor 1920. Părul lung îi dădea dureri de cap, zice mama, dar bunică-meu, care era foarte sever, îi interzicea să se tundă. Așa c-a așteptat până într-o sâmbătă când știa că el are programare la dentist.

— Pe vremea aia nu exista anestezie locală, zice mama. Freza era pusă în funcțiune cu o pedală și făcea *hârșt, hârșt, hârșt*. Dentistul însuși avea dinții maronii: mesteca tutun, iar pentru lichid avea o scuipătoare la îndemână, în timp ce lucra la dinții tăi.

Aici, mama, care e o bună imitatoare, se apucă să reproducă sunetul frezei și al sucului de tutun:

— Hârrr! Hârrr! Hârrr! Ptiu! Hârrr! Hârrr! Hârrr! Ptiu! Era mereu un chin și-o jale. Când a apărut sedarea cu gaz, parcă l-am apucat pe Dumnezeu de-un picior.

Mama a intrat în cabinetul dentistului, unde l-a găsit pe bunicul deja așezat pe scaun, alb la față de durere. L-a întrebat dacă poate să se tundă. I-a răspuns că poate să facă și rahatul praf, numai să plece de-acolo și să nu-l mai sâcâie.

— Așa că m-am dus imediat și m-am tuns scurt, zice mama, poznașă. Dup-aia s-a înfuriat la culme, dar ce putea să mai facă? Își dăduse cuvântul.

Cât despre părul meu, se odihnește într-o cutie de carton dintr-un cufăr de voiaj din pivnița mamei, unde îmi imaginez că devine tot mai tern și mai fragil cu fiecare an care trece, poate chiar e mâncat de molii; cred că arată deja ca șuvițele de păr împletit folosite în bijuteriile funerare din epoca victoriană. Sau poate că e acoperit de un strat de mucegai uscat; înfășurat în hârtia lui de mătase, strălucește slab în întunericul cufărului. Bănuiesc că mama a și uitat că e acolo. A fost tuns, spre ușurarea mea, când aveam doisprezece ani și s-a născut soră-mea. Înainte, creștea în bucle lungi.

— Altfel, zice mama, ar fi fost o încâlceală cât tine de mare.

Mi-l pieptăna în fiecare dimineață, învârtind bucele pe degetul arătător, dar când s-a internat în spital, tata nu s-a descurcat deloc.

— Nu reușea să-l învârtă pe degetele lui butucănoase, zice mama.

Tata se uită-n jos, își privește degetele. Chiar sunt groase, în comparație cu cele lungi, elegante ale mamei, despre care ea spune că sunt osoase. Tata zâmbește amuzat.

Și uite așa, m-a dus la tuns. Am stat pe scaun, la prima mea vizită într-un salon de coafor, și l-am privit cum cădea pe podea, ca niște pânze de păianjen, alunecându-mi de pe umeri. Din hățișul lui mi s-a ivit capul, mai mic, mai îngust, cu figura mai ascuțită. În cincisprezece minute am îmbătrânit cu cinci ani. Știam că acum pot merge acasă și mă pot da cu ruj.

— Tare s-a supărat taică-tău, zice mama, cu un aer complice.

Nu spune niciodată asta când e tata de față. Zâmbim amândouă, cu gândul la reacțiile ciudate ale bărbaților când vine vorba de păr.

O vreme am crezut că mama, în tinerețe, a trăit o viață plină de amuzament și de aventuri palpitate. (Asta până mi-am dat seama că nu vorbea despre lungile perioade în care nu se întâmpla mai nimic și care trebuie să fi alcătuit cea mai mare parte a vieții: poveștile erau doar despre momentele care marcau câte un eveniment, ca niște semne de punctuație.) Căi o luau pe sus și fugeau cu ea, bărbații se ofereau să facă și ei același lucru, cădea întruna din câte-un

copac ori de pe grinzile neacoperite ale hambarului, sau mai-mai că era purtată în larg de curenții ascunși; sau, mai puțin dramatic, trecea prin niște situații dificile și cumplit de stânjenitoare.

Bisericile, mai cu seamă, erau periculoase.

— Într-o duminică, a venit un pastor străin în vizită, zice mama. Bineînțeles că trebuia să mergem la biserică în fiecare duminică. Și pastorul ăsta îi dădea înaintea cu patos, predica despre chinurile Iadului și suflete osândite – lovește cu pumnul într-un amvon nevăzut – și dintr-odată i-a țâșnit ditamai proteza din gură, *tuști!* Ei, și omul nici măcar nu a pierdut ritmul. A întins mâna, a prins proteza, a pus-o la loc în gură și și-a văzut de treabă, osândindu-ne pe toți la chinuri eterne. Se zguduia strana cu noi! Ni se scurgeau lacrimi pe față și partea cea mai rea era că stăteam în primul rând, se uita fix la noi pastorul. Dar evident că nu puteam să râdem în gura mare, ne-ar fi făcut tata cu ou și cu oțet.

Salonașele din casele altora erau pline de capcane pentru ea; la fel, toate evenimentele sociale la care mergea. Fermoarele hainelor ei se stricau în puncte strategice, pe pălării nu se putea bizui. Din cauza penuriei de elastic din timpul războiului, trebuia să fie mereu atentă: pe vremea aia, chiloții aveau nasturi, erau considerați mai tabu, și, prin urmare, mai importanți decât în ziua de azi.

— Mergeai și tu pe stradă, zice mama, și te trezeai cu ei în jurul gleznelor, peste galoși. Soluția era să pășești în afara lor cu un picior, apoi să-i ridici cu celălalt, rapid, să-i înșfaci și să-i îndeși în poșetă. Prinsesem bine de tot mișcarea.

Povestea asta nu o spune oricui, dar altele sunt pentru publicul general. Când le istorisește, figura mamei devine

maleabilă, de parcă ar fi din cauciuc. Ea joacă toate rolurile, face efectele sonore, dă din mâini. Ochii îi strălucesc, uneori cu un strop de viclenie, fiindcă, deși mama este de treabă și bătrână și o doamnă, nu vrea să fie o bătrână doamnă de treabă. Când oamenii sunt în pericol de a face greșeala s-o confunde cu o bătrânică simpatică, imediat găsește ceva cu care să-i ia prin surprindere; refuză să fie previzibilă.

Dar n-o poți păcăli să-și spună poveștile când nu vrea. Dacă îi ceri tu să-ți povestească ceva, se jenează și nu mai deschide gura. Sau râde și merge în bucătărie, iar după câteva minute auzi huruitul mixerului. Am renunțat de mult timp să mai încerc s-o conving să facă atmosferă la petreceri. Când e înconjurată de oameni pe care nu-i cunoaște, doar ascultă cu atenție, cu capul un pic aplecat într-o parte, zâmbind politicos și rece. Secretul e să aștepți să vezi ce zice după petrecere.

La șaptesprezece ani, mama mergea la Școala Normală din Truro. Pentru mine, numele ăsta – „Școala Normală” – părea la un moment dat aproape magic. Credeam că are ceva de-a face cu a învăța să fii normal, lucru care era posibil, fiindcă acolo mergeai ca să înveți să fii învățător. Ulterior, mama a predat într-o școală alcătuită dintr-o singură încăpere, nu departe de casă. În fiecare zi mergea la școală și se întorcea călare, iar banii câștigați i-a pus deoparte și cu ei s-a dus la facultate. Bunică-meu nu voise s-o trimită: zicea că e prea frivolă. Mamei îi plăceau patinajul și dansul prea mult pentru gusturile bunicului meu.

Cât a mers la Școala Normală, mama a stat în gazdă la o familie cu mai mulți fii, cam de aceeași vârstă cu fetele

pe care le găzduiau. Mâncau cu toții la o masă de sufragerie uriașă, rotundă (pe care mi-am imaginat-o întotdeauna ca fiind dintr-un lemn închis la culoare, cu picioare masive, sculptate, dar acoperită în permanență cu o față de masă din pânză albă), sub supravegherea mamei și a tatălui, câte unul la fiecare capăt al mesei. Mi-i închipuiam pe amândoi mari și rozalii, și zâmbitori.

— Băieții erau puși pe glume întruna, zice mama. Mereu puneau ceva la cale.

Asta era o trăsătură dezirabilă pentru băieți: să fie puși pe glume, să pună mereu ceva la cale. Mama adaugă o propoziție-cheie:

— Ne distram pe cinste.

Pentru mama a fost întotdeauna foarte important să se distreze. Se distrează cât de mult poate, dar n-ai cum să înțelegi ce vrea să spună prin asta fără să faci o mică modificare, o adaptare, prin care să acoperi hăul peste care trece exprimarea asta ca să ajungă la noi. Vine dintr-o altă lume, care, asemenea stelelor care au proiectat odinioară lumina pe care o vedem noi licărind ezitant pe cer astăzi, e posibil să fi dispărut deja. Putem reconstitui aspectele pragmatice ale acestei lumi – mobila, hainele, decorațiunile de pe polița șemineului, lavoarele și poate chiar și oalele de noapte din dormitoare, dar pe cele emoționale nu le putem reface cu aceeași exactitate. Trebuie excluse atât de multe dintre lucrurile pe care le știm și le simțim astăzi.

Era o lume în care încă mai existau flirturi inocente, căci erau multe lucruri pe care fetele cumiști pur și simplu nu le făceau, iar pe atunci erau mai multe fete cumiști. Dacă nu erai cuminte, nu numai că aveai să cazi în dizgrație, ci

existau și consecințe financiare pentru actele sexuale – în cazul fetelor, cel puțin. Pe vremea aceea, viața era mai veselă și mai nevinovată, iar în același timp mustea de sentimente de vinovăție și spaimă sau măcar de ocazii în care acestea puteau să apară, zi de zi. Era asemenea haikuurilor japoneze: formă limitată, cu coordonate rigide, între granițele căreia era posibilă o libertate extraordinară.

Sunt câteva poze cu mama din perioada aceasta, în care apare alături de trei sau patru fete; se țin de braț sau pe după gât, cu o nonșalanță pusă pe șotii. În spatele lor, dincolo de mare sau de dealuri sau de ce-o mai fi pe fundal, se află o lume care se repede deja, grăbită, spre ruină, fără ca ele să știe: a fost descoperită teoria relativității, la rădăcinile copacilor se adună acid, broaștele-bou sunt sortite pieirii. Dar fetele zâmbesc cu ceva ce, privind de la distanță, aproape c-ai putea numi îndrăzneală; fiecare are piciorul drept ridicat în față, ca într-o parodie a unui număr de teatru de revistă.

Una dintre cele mai grozave distracții ale fetelor cazate acolo și ale fiilor gazdelor era teatrul de amatori. Tineretul – așa li se zicea, „tineret” – juca deseori în piese puse în scenă în subsolul bisericii. Mama era una dintre actrițe. (Am pe undeva prin casă un teanc de scenarii, niște cărțuții îngălbenite de timp, cu rolurile mamei subliniate în creion. Toate erau comedii și toate erau de nepătruns.)

— Pe vremea aia nu exista televizor, zice mama. Trebuia să găsești singur ceva distractiv de făcut.

Pentru una dintre piesele astea aveau nevoie de o pisică, iar mama și unul dintre băieții gazdelor au împrumutat pisica familiei. Au îndesat-o într-o pungă de pânză și au

mers cu mașina la repetiții (între timp apăruseră mașinile), mama ținând pisica în poală. Animalul, probabil înspăimântat, și-a golit vezica, udătura trecând prin pânză și murdărind și fusta mamei. Și mai și avea un miros pestilent.

— Îmi venea să intru-n pământ de rușine, zice mama. Dar ce puteam să fac? Doar să stau și să îndur. Pe vremea aia, despre asemenea lucruri – se referă la pipi de pisică sau orice fel de pipi – nu se vorbea niciodată.

În societate, de față cu sexul opus, vrea să zică.

Mă gândesc la mama: înaintează cu mașina prin întunericul nopții, cu fusta udă learcă, copleșită de rușine; tânărul de lângă ea se uită drept în față și se preface că nu observă nimic. Amândoi au sentimentul că gestul ăsta nedemn de a fi pomenit, urinarea, a fost făcut nu de pisică, ci de către mama. Și își continuă drumul, într-o linie dreaptă care îi poartă peste Atlantic și dincolo de curbura Pământului, pe orbita Lunii și spre întinderea întunecată de dincolo de ea.

Între timp, pe Pământ, mama zice:

— A trebuit să arunc fusta. Și chiar era o fustă frumoasă, dar n-am reușit să scot mirosul ăla cu nimic.

— O singură dată l-am auzit pe taică-tău înjurând, zice mama.

Ea nu înjură niciodată. Când ajunge cu povestea într-un punct în care trebuie să folosească o înjurătură, zice „moașă-sa pe gheață” sau „dă-l în pisici”.

— S-a întâmpilat când și-a zdrobit degetul în timp ce săpa un puț, pentru pompă.

Povestea asta, o știu foarte bine, s-a petrecut înainte să mă fi născut eu, în nord, unde sub copaci și sub covorul de

frunze nu e nimic, doar nisip și piatră. Puțul era menit pentru o pompă manuală, care, la rândul ei, era menită pentru prima dintre nenumăratele cabane și case pe care le-au ridicat împreună părinții mei. Dar fiindcă mai târziu am văzut cum erau săpate alte puțuri și instalate alte pompe, știu cum se procedează. E o țeavă cu pichet la un capăt. Bați zdravăn cu barosul până intră în pământ și, pe măsură ce pătrunde mai adânc, înșurubezi altă țeavă deasupra, în continuarea ei, și tot așa, până dai de apă potabilă. Ca să nu distrugi filetul din partea de sus, ții o bucată de lemn între baros și țeavă. Sau, și mai bine, pui pe altcineva s-o țină. Așa și-a zdrobit tata degetul: el ținea lemnul și tot el lovea cu barosul.

— S-a umflat cât o ridiche, zice mama. A trebuit să facă o gaură prin unghie, cu briceagul cu lamă lungă, ca să mai elibereze din presiune. A fâșnit sângele ca sămburii dintr-o lămâie. Mai târziu, i s-a învinețit și înnegrit toată unghia, după care a căzut. Din fericire, i-a crescut la loc. Se zice că unghiile cresc la loc doar de două ori. Dar când s-a întâmpilat, a înjurat de-a umplut curtea de măscări. Habar n-aveam că știe asemenea cuvinte. Nu știu unde le-o fi învățat.

O spune ca și cum cuvintele respective sunt o boală contagioasă, ca vărsatul de vânt.

Acesta e, de obicei, momentul în care tata își pleacă privirea spre farfurie, jenat. Pentru el, există două lumi: una în care trăiesc doamnele, o lume în care nu folosești anumite expresii, și o alta, care constă în tabere de tăietori de lemne și cine știe ce spelunci prin care și-a făcut veacul în tinerete, o lume a bărbaților, în care le poți folosi. Dacă permiți ca lumea bărbaților să se strecoare verbal în lumea doamnelor, ești un bătăran fără maniere, dar dacă duci cu tine

lumea doamnelor în cea a bărbaților ești etichetat ca pudic și poate chiar fătălău. Țsta e cuvântul. Bărbații știu cu toții că asta e situația.

Povestea asta demonstrează mai multe lucruri: că tata nu-i vreun fătălău, unu la mână; apoi, că mama s-a comportat așa cum se cuvine, declarându-se exact cât trebuie de consternată. Însă mamei îi sclipesc ochii atunci când povestește întâmplarea asta. Pe ascuns, se amuză că tata a fost prins asupra faptei, chiar și o singură dată. Unghia de la degetul mare care a căzut a fost, de fapt, uitată de mult.

Sunt unele povești pe care mama nu le spune de față cu bărbații: niciodată la cină, niciodată la vreo petrecere. Le istorisește doar femeilor, de obicei în bucătărie, când o ajută sau o ajută cu spălatul vaselor ori cu dezghiocatul mazării, rupem capetele păstăilor de fasole sau depănușăm porumbul. Le povestește cu voce joasă, fără să gesticuleze și fără să facă vreun efect sonor. Sunt povești despre trădări amoroase, sarcini nedorite, tot felul de boli cumplite, infidelitate în căsnicie, căderi nervoase, sinucideri tragice, morți după lungi chinuri. Nu abundă în detalii și nici nu sunt îmbogățite cu broderia întâmplărilor: sunt niște povești sobre și pragmatice. Femeile, ale căror mâini se mișcă printre vasele murdare sau printre cojile de legume, dau din cap solemn.

Este de la sine înțeles că unele dintre poveștile astea nu trebuie să ajungă și la tata, fiindcă l-ar necăji. Toată lumea știe că femeile fac față lucrurilor de genul ăsta mai bine decât bărbații. Bărbaților nu trebuie să li se spună nimic din ce le-ar putea părea prea dureros; profunzimile secrete ale naturii umane, aspectele fizice sordide îi pot copleși sau îi

pot marca. De pildă, bărbații leșină adeseori la vederea propriului sânge, cu care nu sunt obișnuți. De asta nu e bine să stai în spatele lor la coadă când donezi sânge pentru Crucea Roșie. Pentru bărbați, din cine știe ce motiv misterios, viața este mult mai dificilă decât pentru femei. (Mama e convinsă de lucrul acesta, în ciuda trupurilor de femei prizoniere, bolnave, dispărute sau abandonate de care mustesc poveștile ei.) Bărbaților trebuie să li se permită să se joace unde vor ei, cât mai fericiți, fără să-i tulbure nimic; altfel, devin morocănoși și nu mai mănâncă la cină. Sunt tot felul de lucruri pe care bărbații pur și simplu nu le pot înțelege, și atunci, de ce am avea pretenția să le înțelegă? Nu toată lumea împărtășește convingerea asta legată de bărbați; însă poate fi utilă.

— A scos din pământ și tufișurile din jurul casei, zice mama.

Povestea asta e despre o căsnicie destrămată: o chestiune serioasă. Mama face ochii mari. Celelalte femei se apleacă ușor în față.

— Nu l-a lăsat decât cu perdelele de la duș.

Urmează un oftat în cor, o răsuflare adâncă. Intră în bucătărie tata, vrea să știe când o să fie gata ceaiul, iar femeile strâng rândurile, își întorc spre el chipurile cu zâmbete înșelător de inexpresive. Câteva momente mai târziu, mama iese din bucătărie cu ceainicul și-l așază pe masă, pe locul lui ritualic.

— Țin minte când a fost cât pe-acți să murim, zice mama.

Multe dintre poveștile ei încep așa. Când e într-o dispoziție anume, ne dă de înțeles că suntem încă în viață doar

datorită norocului și unui șir de coincidențe uluitoare; altfel, toți din familie, laolaltă sau separat, am fi dat de mult ortul popii. Poveștile astea, pe lângă faptul că produc adrenalină, au rolul de a ne întări recunoștința. Odată aproape c-am căzut într-o cascadă, pe ceață, dintr-o canoe; altă dată aproape c-am fost prinși într-un incendiu forestier; odată taică-meu aproape că a fost zdrobit, chiar în fața mamei, de o grindă din lemn pe care o fixa; altă dată frate-meu aproape c-a fost lovit de fulger; a trăsnit atât de aproape de el, încât l-a trântit la pământ.

— S-a auzit și pârâitul ăla, zice mama.

Aceasta e povestea căruței cu fân.

— Taică-tău conducea, zice mama, cu viteza cu care conduce el de obicei.

Citim printre rânduri: *prea repede*.

— Voi, copiii, stăteți în spate.

Țin minte ziua asta, așa că știu câți ani aveam, câți ani avea fratele meu. Eram amândoi destul de mari încât să ne amuze să-l enervăm pe tata cântând tot felul de melodii la modă care nu-i plăceau, ca „Mockingbird Hill”; sau poate că imitam cântatul la cimpoi, ținându-ne cu degetele de nas și fredonând ușor, în timp ce ne loveam mărul lui Adam cu muchia palmei. Când deveneam din cale-afară de agasanți, tata zicea „Ia potoliți-vă!”. Nu eram destul de mari ca să ne dăm seama că se enervase cu adevărat: credeam că face parte din joc.

— Coboram un deal abrupt, continuă mama, când la poale a apărut o căruță cu fân, chiar de-a curmezișul drumului. Taică-tău a frânat, dar nu s-a întâmplat nimic. Nu funcționau frânele! Am crezut că ne-a sunat ceasul.

Din fericire, căruța și-a văzut de treabă, trecând drumul de-a curmezișul, iar noi am trecut pe lângă ea în viteză, la vreo trei palme distanță.

— Mi-a stat inima în piept, zice mama.

Abia mai târziu am aflat ce se întâmplase de fapt, eu stăteam pe bancheta din spate și cântam din cimpoiul mâinilor, neștiutoare. Peisajul era același ca în toate deplasările cu mașina: capetele alor mei, văzute de la ceafă, îțindu-se deasupra tetierelor banchetei din față. Tata avea pălăria pe cap, cea pe care o purta ca să nu-i cadă în păr chestii de prin copaci. Mama ținea mâna pe ceafa lui, cu un gest delicat.

— Aveai un simț olfactiv teribil de dezvoltat când erai mică, zice mama.

Acum intrăm pe un teren mai periculos: una e copilăria mamei, cu totul altceva e copilăria mea. Țasta e momentul în care încep să zăngănesc cu tacâmurile pe farfurie sau în care mai cer o ceașcă de ceai.

— Aveai obiceiul ca, atunci când intrai într-o casă străină, să întreb în gura mare: „Ce miroase așa dubios?”

Dacă avem și musafiri, de obicei se trag un pic mai departe de mine, conștienți dintr-odată de propriul miros, străduindu-se să nu se uite la nasul meu.

— Eram groaznic de stânjenită, zice mama, absentă, schimbând pe urmă macazul. Ai fost un copil tare cuminte. Te trezeai la șase dimineața și te jucai singurică, sau cântai...

Urmează o pauză. O voce îndepărtată, vocea mea, pițigăiată și argintie, plutește în spațiul dintre noi.

— Și-ți mergea gura ca o moară. Taca-taca-taca, de dimineața până seara.

Mama oftează imperceptibil, ca și cum se întreabă de ce am ajuns atât de tăcută, și se ridică să ațâțe focul.

În speranța că voi reuși să schimb subiectul, întreb dacă au apărut brândușele, dar ea nu se lasă deturnată.

— N-am fost niciodată nevoită să-ți dau una la fund, zice. Era suficientă o vorbă mai aspră, că imediat lăsaî capul în pământ.

Se uită la mine cu coada ochiului; nu e sigură în ce m-am transformat între timp și nici cum.

— Doar o dată sau de două ori s-a întâmplat. Odată, când a trebuit să ies și te-am lăsat cu taică-tău.

(E posibil ca asta să fie adevăratul subiect al poveștii: incapacitatea bărbaților de a-și da seama ce le trece prin cap copiilor.)

— Când m-am întors, v-am găsit pe tine și pe frate-tău aruncând cu bulgări de pământ într-un bătrân, de la fereastră de sus.

Știm amândouă cine a fost cu ideea. Pentru mama, explicația situației respective este că fratele meu era mereu pus pe rele, iar eu mă luam după el, „foarte influențabilă”, cum se exprimă mama.

— Făcea ce voia din tine. Bineînțeles, a trebuit să vă pedepsesc la fel, zice.

Bineînțeles. Zâmbesc, iertătoare. Adevărul adevărat este că eram mult mai vicleană decât frate-meu, așa că eram prinsă mult mai rar când făceam prostii. Cum s-ar zice, nu dădeam buzna peste fortificațiile inamicilor, dacă nu era absolut necesar. Răutățile pe care le făceam singură erau perfide și bine tănuite; doar când făceam echipă cu fratele meu renunțam la orice măsură de precauție.

— Te avea la degetul cel mic, zice mama. Taică-tău v-a făcut fiecăruia câte o cutie pentru jucării, iar regula era – mama e foarte pricepută la stabilirea regulilor – că niciunul nu avea voie să ia jucării din cutia celuilalt fără permisiunea lui. Altfel, ți-ar fi luat toate jucăriile. Dar, vezi tu, ți le lua oricum. Te convingea să vă jucați de-a mama și copilul, el era copilul. Pe urmă se prefăcea că plânge tare și, când îl întrebai ce vrea, îți cerea jucăria din cutia ta de care avea chef atunci. Și tu i-o dădeai mereu.

Asta nu-mi mai aduc aminte, dar țin minte că puneam în scenă Al Doilea Război Mondial în sufragerie, cu armate de ursuleți și iepurași de pluș; cu siguranță însă erau la mijloc niște șabloane primordiale. Oare din cauza experienței ăștea timpurii a cutiei cu jucării – însăși cutia cu jucării, conceptul acesta în sine abundă în posibile semnificații – am un anumit scepticism față de bărbații care caută o mamă în toate femeile, dar, în același timp, sunt și impresionabilă când vine vorba despre ei? Am fost, oare, formată în așa fel încât să cred că, dacă nu sunt săritoare, dacă nu sunt deschisă, dacă nu dau pe dinafară de gesturi fermecătoare și prietenoase, bărbații au să-și ia colecțiile de dopuri de sticle și ursuleții de pluș jerpeliți, într-o ureche, și au să plece să se joace singuri de-a lunetiștii, în pădure? Probabil. Lucrul pe care mama îl consideră simpatic e posibil să-mi fi fost fatal.

Dar asta nu e singura ei poveste despre cât de fraieră și de credulă eram. Abia acum urmează *le coup de grâce*¹, povestea despre fursecurile-iepurași.

¹ „Lovitura de grație” (în franceză în original).

— În Ottawa s-a întâmplat. Am fost invitată la un ceai dat de autorități, zice mama, și numai lucrul ăsta e suficient ca să ne dăm seama că urmează o poveste de groază.

Mama ura evenimentele oficiale, la care era însă obligată să participe, fiindcă soțul ei era funcționar public.

— A trebuit să vă car și pe voi, copiii, cu mine; nu ne prea permiteam bone pe vremea aia.

Gazda pregătise un platou întreg cu fursecuri decorate special pentru copiii care aveau să-și însoțească părinții, și mama începe să le descrie: niște fursecuri adorabile, sub formă de iepurași, cu figuri și hăinuțe din glazură colorată, fustițe pentru fetele-iepurași și pantaloni pentru băieții-iepurași.

— Ai ales un fursec, zice mama. Te-ai dus cu el într-un colț, singură. Doamna X a remarcat ce faci și a venit după tine. „Nu-ți mănânci fursecul?”, te-a întrebat. „Ah, nu”, i-ai răspuns tu. „Doar o să stau un pic de vorbă cu el.” Și chiar ai stat acolo, fericită nevoie mare. Dar cineva a făcut greșeala de a lăsa tot platoul lângă frate-tău. Când s-au uitat din nou spre el, nu mai rămăsese nici măcar un fursec. Le mâncase pe toate. Și zău că i-a fost foarte rău în noaptea aia.

Unele dintre poveștile maică-mii par să nu aibă niciun scop, oricât le-ai analiza. Care e morala acesteia? E destul de clar că eu eram cam bleagă, dar, pe de altă parte, frate-meu a fost cel care s-a ales cu o durere de burtă. Cum e mai bine, să mănânci pur și simplu ce ți se oferă, în modul cel mai pragmatic, și cât mai mult, sau să-ți iei mâncarea, să te duci cu ea într-un colț și să-i vorbești? Asta era una dintre poveștile preferate ale mamei pe vremuri, înainte să mă mărit, când aduceam acasă, la cină, vreun „flăcău” – cum

îi plăcea lui tata să le spună. Odată cu desertul, punea pe masă și povestea despre fursecurile-iepurași, iar eu mă chirceam de jenă și-mi făceam de lucru cu lingurița, în timp ce mama îi dădea înainte senină. Ce ar fi trebuit să înțeleagă flăcăii din istoria asta? Le erau prezentate bunătatea și, în esență, feminitatea mea, spre a fi cercetate? Li se spunea, pe ocolite, că sunt inofensivă, că se pot aștepta să le vorbesc, dar nu să-i devorez? Sau poate că, într-un fel, îi avertiza să se țină departe? Fiindcă era ceva ușor sărit de pe fix în comportamentul meu, care te ducea cu gândul la o persoană în stare să sară-n picioare în toiul cinei și să zbiere: „Nu-l mânca! E viu!”

Însă e o diferență între simbolism și anecdotă. Ascultând-o pe mama cum povestește, îmi aduc uneori aminte de lucrul ăsta.

— La următoarea reîncarnare, a zis mama odată, o să fiu arheologă și o să merg de colo-colo și o să dezgrop lucruri.

Ședeam pe patul care pe vremuri fusese al fratelui meu, apoi al meu, apoi al soră-mii; triam lucrurile dintr-unul dintre cufere, hotărând ce urma să donăm sau să aruncăm. Mama e de părere că tu decizi, în cea mai mare parte, ce păstrezi din trecut.

În perioada aceea, ceva nu mergea bine în familia noastră; cineva nu era fericit. Mama era supărată: obișnuita ei voioșie nu dădea rezultate.

Afirmația asta a ei m-a surprins. Era prima oară când o auzeam pe mama spunând c-ar fi vrut să fie altceva decât ce era. Cred că aveam vreo treizeci și cinci de ani pe atunci, dar tot mi s-a părut șocant și întrucâtva jignitor să aflu că nu era

complet mulțumită de rolul pe care i-l dăduse soarta: cel de a fi mama mea. Ce copii răsfățați suntem cu toții, mi-am zis, când vine vorba despre mame!

La puțin timp după aceea am devenit și eu mamă, iar amintirea aceasta s-a schimbat pentru mine.

În timp ce-mi pieptăna părul aproape imposibil de îmblânzit, răsucindu-l în jurul degetelor ei lungi și trăgând de smocurile încurcate, mama avea obiceiul să-mi citească povești. Cele mai multe dintre cărțile de pe atunci sunt tot undeva prin casă, dar una a dispărut. E posibil să fi fost împrumutată de la bibliotecă. Era despre o fetiță atât de săracă, încât nu avea decât un cartof pentru cină, și în timp ce îl cocea, cartoful s-a ridicat și a fugit. Urmau scenele clasice de căutare, dar nu mai țin minte finalul: o scăpare importantă.

— Povestea aia era una dintre preferatele tale, zice mama.

Probabil încă are impresia că eu mă identificam cu fetița, cu foamea și cu pierderea pe care o suferise; când, de fapt, eu mă identificam cu cartoful.

Influențele timpurii, de la începutul vieții, sunt esențiale. Cea a poveștii aceleia a durat un pic să iasă la suprafață; probabil până după ce am ajuns la facultate și am început să port dresuri negre, să-mi prind părul în coc și să am pretenții. S-a instalat posomoreala. Vecina noastră, care era pasionată de modă, a abordat-o pe mama:

— „Dacă s-ar îngriji un pic de cum arată”, o citează mama, „chiar ar fi o fată frumușică.” Îți făceai mereu de lucru, zice mama mărinimoasă, vorbind despre perioada aceea. Aveai mereu ceva în pregătire. Vreun proiect sau mai știi eu ce.

Convingerea asta face parte din mitologia mamei: că sunt la fel de voioasă și de productivă ca ea, deși recunoaște că uneori trăsăturile astea pot fi temporar camuflate, în cazul meu. Acasă nu prea aveam voie să-mi afișez angoasa. Trebuia să merg în pivniță ca să mă desfășor, acolo nu putea să dea mama peste mine în timp ce-mi rumegam gândurile negre și să-mi sugereze să ies la o plimbare, că face bine la circulație. Aceasta era soluția ei la cel mai mic semn de tristețe sau melancolie. Nu exista nimic care să nu se vindece cu un sprint prin frunze uscate, vânt turbat sau lapoviță.

Știam că *zeitgeist*-ul era cel care mă afecta, iar în fața lui erau neputincioase remediile atât de simpliste. Pluteam prin zilele mamei, ca o ceață, împrăștiind în jur un frig jilav. Citeam poezie modernă și relatări despre atrocitățile naziste și mă apucasem de băut cafea. Undeva în depărtare, mama dădea cu aspiratorul pe lângă picioarele mele când ședeam pe câte un fotoliu, învățând, înconjurată de pături groase, fiindcă dintr-odată îmi era mereu frig.

Despre perioada aceea mama are puține povești. Ce țin minte de atunci este privirea ciudată pe care i-o surprindeam uneori. Pentru prima oară în viața mea, m-a izbit gândul că e posibil ca mamei să-i fie teamă de mine. Nici măcar nu puteam s-o liniștesc, s-o încurajez, fiindcă de-abia dacă înțelegeam ce fel de teamă o frământa, dar probabil că ceea ce se petrecea cu mine o depășea: puteam să deschid oricând gura și să vorbesc într-o limbă pe care ea n-o mai auzise niciodată. Devenisem o musafiră sosită din spațiul cosmic, o călătoare în timp care venise din viitor, aducând vestea unui dezastru cumplit.